

Nainen on esiintynyt alkoholitutkimuksessa toistaiseksi lähinnä sukupuolimuuttujana. Sekä tutkimuksen lähtökohtia että tulkintoja on lisäksi sävyttänyt naista alistavaan ideologiaan rakentuva asenteellisuus (ks. Margaretha Järvinen tässä numerossa). Naisen omista ehdoista käsin lähtevä tutkimus on vasta viime vuosikymmenellä alkanut kehittyä eri maissa. Suomi on tässä suhteessa jäänyt jälkeen erityisesti alkoholitutkimuksen osalta.

Tämän artikkelin tarkoituksena on pohtia naista ja alkoholia käsittelevän tutkimuksen metodisia ongelmia ja hahmotella niitä lähtökohtia, joista käsin tutkimusta voitaisiin rakentaa.

## KÄSITTEIDEN YHTEISKUNNALLISUUDESTA

Naista käsittelevän tutkimuksen peruslähtökohtana pidän sitä, että naisen asema, yhteiskunnallinen sukupuoli ja sukupuolten keskinäissuhde ovat yhteiskunnallisia käsitteitä. Siksi ne edellyttävät kokonaisvaltaista ja historiallista tarkastelua. Yhteiskunnalliset ilmiöt syntyvät historiallisten prosessien tuotteina ja niiden kautta; se mitä nähdään tänään esiintyy nykyisyyden historiallisissa puitteisissa. Naisen aseman eri kehitysvaiheilla on oma historiallinen logiikkansa, mutta myös kytkenät yhteiskuntamuotojen kulloiseenkin historiaan.

Sukupuoli on paitsi biologinen, myös yhteiskunnallinen kategoria. Nainen ja mies tuotetaan yhteiskunnallisesti ja sosiaalistetaan monimutkaisten ja lujien mekanismien kautta niihin tehtäviin ja siihen olemiseen, jota sukupuolelta kulloinkin odotetaan.

Sukupuolten keskinäissuhde on muotoutunut — samoin kuin yhteiskunnallinen sukupuoli — ihmiskunnan koko kehitysprosessin tuloksena. Keskinäissuhde on olemassa osana

yhteiskunnan perustaa ja päällysrakennetta, osana taloutta ja ideologiaa, mutta myös jäsentyneenä osaksi yhteiskunnan jäsenten subjektiivista tajuntaa. Sukupuolten keskinäissuhde uusinnetaan yhtäaikaaisesti useilla eri tasoilla, sekä työnjaossa että perheen henkilökohtaisissa vuorovaikutuksissa, sekä ammattirakenteessa että perheen ja kasvatusinstituutioiden suorittamassa sosialisatiassa. Sukupuolten keskinäissuhde on objektiivinen ja subjektiivinen kategoria. Se läpäisee dikotomiat luonto — yhteiskunta, privaatti — julkinen, perhe — tuotanto jne.

## PATRIARKAATISTA

Yhdysvaltalaisessa naistutkimuksessa sukupuolten keskinäissuhdetta kuvaamaan on otettu patriarkaatin käsite. Heidi Hartmannin mukaan (1981, 18—19) patriarkaatti on ”sosiaalisten suhteiden järjestelmä, jolla on materiaallinen perusta ja jossa on hierarkisia suhteita ja solidaarisuutta miesten välillä, mikä taas mahdollistaa heille naisten alistamisen. Patriarkaatin materiaallinen perusta on miesten harjoittama naisten työvoiman kontrolli. Tuota kontrollia ylläpidetään sulkemalla naiset välttämättömien taloudellisten tuotantorurssien käytöstä ja rajoittamalla heidän seksuaaliteettiaan.

Miehet harjoittavat kontrolliaan vastaanotamalla naisilta henkilökohtaisia palveluja, siinä että heidän ei tarvitse tehdä kotitöitä eikä hoitaa lapsia, omaamalla oikeudet naisten ruumiiseen seksuaalisia tarkoituspäriä varten, tuntemalla itsensä voimakkaiksi ja olemalla voimakkaita. Peruselementit patriarkaattissa ovat, siten kuin me ne nyt tunnemme, heteroseksuaalinen avioliitto, naisten suorittama lastenhoito ja kotityö, naisten taloudellinen riippuvuus miehestä (jota työmarkkinajärjestelyt lujittavat), valtio ja useat insti-

tuutiot - klubit, urheilu, ay-liike, ammattikunnat, yliopistot, kirkot, yhtiöt ja armeijat, jotka perustuvat miesten välisiin yhteiskunnallisiin suhteisiin.”

Patriarkaatti on sosiaalinen systeemi, jonka perusta on sukupuolten kesken tapahtuvassa työnjaossa. Se toimii vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnan talouden kanssa, mutta on systeeminä itsenäinen. Sukupuolten keskinäis-suhteen tällainen määrittely tekee ymmärrettäväksi sen, miksi patriarkaaliset rakenteet ovat niin säilyviä yhteiskuntamuotojen muuttuessa, miksi ne toimivat usein näkymättömin mekanismein sekä feodaalisen että sosialistisen yhteiskunnan rakenteissa.

Patriarkaatin käsite naisen aseman tutkimisessa on uudemman naistutkimuksen vastaus perinteisen klassisen marxismin naiskysymyksen käsittelylle. Sosialismin klassikot ovat esittäneet naisen aseman pääomasuhteeseen liittyvänä ongelmana näkemättä sukupuolten keskinäissuhteen systeemiä. Heidän mukaansa naisen tuli kohdata vapautensa kapitalismin alistavien suhteiden murtamisen kautta. Tämän logiikan takaa on löydettävissä tieteellinen keskeneräisyys, joka liittyy toisaalta sukupuolten välisen työnjaon puutteelliseen erittelyyn ja toisaalta työn käsitteen suppeuteen, toisin sanoen sen pitämiseen vain julkisessa, so. palkkatyössä, irrallaan reproduktiosta, työvoiman uusintamisesta, ja perheen piirissä tapahtuvasta työstä.

Marxin ja Engelsin tuotannossa sukupuolen perusteella tapahtuvaan työnjakoon viitataan varsin lyhyesti ja kategorisesti. Engels puhuu (1974, 207) ihmiskunnan aamunkoitteesta tapahtuneesta ”puhtaasti luonnonmukaisesta työjaosta”, joka syntyi sukupuolten kesken alkuyhteisössä. Myöhemmin Marx viittaa Pääomassa (1974, 321—322) ”luontoperäiseen, fysiologiseen työnjakoon” sukupuolten kesken. Kuitenkin he jättävät erittelemättä sen, mikä on ”puhtaasti luonnonmukaista” ja ”fysiologista”. Naisen ”luonnonmukaisia” tehtäviä jäsentävät ainoastaan synnyttäminen ja imettäminen. Niistä ei voi tieteellisesti johtaa esim. sukupuolten kesken tapahtuvaa työnjakoa perheessä ja julkisessa.

Marxilla ja Engelsillä ei riittänyt mielenkiintoa eritellä sitä työnjakoa, joka alkoi naisten siirtyessä tuotantoon. Naisten alat ja mies-

ten alat alkoivat kuitenkin syntyä tällöin miltei välittömästi (esim. Pinchbeck 1930), ja työmarkkinat alkoivat jakautua sukupuolen perusteella kahteen osaan.

Palkkatyöläistyminen on tuonut naiselle kaksi perusongelmaa: kaksoistyön ja kahtia jakautuneiden työmarkkinoiden ”naisten työt”. Sukupuolen perusteella tapahtuva työnjako täydellistyi ulottuessaan perheestä julkiseen ja lukitessaan sukupuolet lopulta täysin eri tehtäviin kummallakin alueella. Tämä ilmiö on vaikuttanut voimakkaasti kummankin sukupuolen asemaan. Sen enempää teollistuneissa länsimaissa (Amsden 1980) kuin Suomessakaan (Anttalainen 1980) ei ole koko sodanjälkeisenä aikana tapahtunut loivenemista kahtia jakautuneiden työmarkkinoiden rakenteessa.

Patriarkaatin käsitteen avulla voidaan analysoida tätä kehitystä ja pyrkiä vastaamaan siihen, *miksi* näin on käynyt. Hartmannin mukaan kapitalismin kehityslogiikka selittää työnjaollisen hierarkian syntymisen, mutta ei kuitenkaan sitä, kuka tai ketkä asettuvat hierarkian kullekin portaalle. Kapitalismi on yhteiskunnallis-taloudellisena järjestelmänä Hartmannin mukaan sukupuolisokea. Mutta sen kanssa vuorovaikutuksessa toimiva patriarkaatti täyttää hierarkiset paikat siten, että yhä uudelleen toinen sukupuoli toimii ylimillä ja toinen alimmilla portailla.

Rita Liljeström ja Edmund Dahlström (1981) sanovat, että patriarkaatilla on toinen jalka julkisessa ja toinen reproduktiossa. Heidän mukaansa sukupuolen perusteella tapahtuva työnjako on jo vuosituhansia ennen yksityisomistuksen syntyä johtanut tehtävien jakautumiseen perheen ja suvun sisällä siten, että nainen on hoitanut välittömästi kotiin ja reproduktioon liittyvät tehtävät ja mies niiden kontrollin. Kontrolli ja sen hierarkinen järjestäminen ovat yhteiskunnan kehittyessä siirtyneet yhteiskunnan välittämiksi ja epäsuoriksi, mutta yhtä kaikki ne ovat säilyneet toisen sukupuolen hallitsemilla laitoksilla ja yhteensuorilla. Erityinen merkitys tässä on ollut ideologiaa tuottavilla instituutioilla.

Ranskalainen Michel Foucault (1977 & 1980) on analysoinut seksuaaliteetin kontrollia ja siihen liittyvää vallan rakennetta. Hänen mukaansa erityisesti valistuksen ajan jälkei-

sille yhteiskunnille on ollut ominaista seksuaaliteetin uusintaminen perheen sisällä patriarkaalisen kontrollin puitteissa. Vallan rakenne on konkreettinen ja selkeä: jokaisella patriarkaalista valtaa käyttävällä on oma "ruutunsa" valvottavanaan. Tämä selittää ydinperheen lujuuutta ja pysyvyyttä.

Perheen puitteissa reproduktion ja naisen työn kontrolli on muodostunut yksinkertaiseksi. Julkisessa vallan rakenne on varsin samantapainen: naisten työt kahtia jakautuneilla työmarkkinoilla muodostavat usein senkaltaisen "gheton", jonka kontrolli on yksinkertainen toteuttaa.

Kahtia jakautuneet työmarkkinat toimivat patriarkaatin ikuistamisen välineenä. Ne takaavat naisen taloudellisen heikkomuuden ja riippuvuuden. Tätä vasten ei ole hämmästyttävää, että matalapalkkaratkaisujen läpiajaminen on ollut yhtä työlästä sekä työn tekijä-että työnantajatahoille. Yhtä kaikki työmarkkinakentässä ei ole meillä tehty minkäänlaisia yrityksiäkään eriytyneen ammattirakenteen purkamiseksi.

Luokkajako yhteiskunnassa perustuu yhteiskunnan talouteen ja omistussuhteisiin. Kuitenkin luokka-analyysi antaa naisen aseman tarkastelulle vain osittaisen selityksen, koska naisen asema ei pelkisty talouteen vaan on myös toisen objektiivisen rakenteen, patriarkaatin, tuottama.

### *NAINEN EI OLE HOMOGEEINEN*

Luokan ja sukupuolen keskinäisyyden teoreettisesta erittelystä seuraa myös, että on problemaattista käsitellä naisia homogeenisena ryhmänä. Naisen yhteiskunnallisen aseman ongelmallisuus on myös siinä, että alistettuina yleensä he ovat myös alistettuja jonkin yhteiskuntaryhmän jäsenenä erityisesti. Luokka ja yhteiskunnallinen sukupuoli leikkaavat toisiaan ja määrittävät myös sen, miten nainen toimii jonkin yhteiskuntaryhmän naisena.

Tämän teesin seuraukset tutkimukselle ovat hyvin selvät, ja ne koskevat myös alkoholitutkimusta. Siirryttäessä sukupuolimuuttujajattelusta kohti kehittyneempää lähestymistapaa on eriteltävä, voidaanko tutkia naisten alkoholin käyttöä ja sen erityispiirteitä sellai-

senaan, *s i n ä n s ä*. Kun naiset ovat muuttaneet alkoholin käyttöönsä, minkä edellytysten vallitessa se on tapahtunut? Minkä yhteiskuntaryhmän naiset ovat muuttaneet sitä ja millä tavoin? Mitä yhteyksiä syntyy naisten muuttaneen alkoholin käytön ja yhteiskuntaryhmässä tapahtuneen palkkatyöläistymisen välille? Naiset eivät esiinny missään naisina yleensä, vaan johonkin yhteiskuntaryhmään kuuluviina, oman historian omaavina, konkreettista työtä julkisessa ja/tai perheessä suorittavina naisina. Tämän näkökohdan unohtaminen saattaa — alkoholitutkimuksemme perinteisestä lähestymistavasta johtuen — saada aikaan hullunkurisia tulkintoja abstraktien naisten hyvinkin yksityiskohtaisesti raportoidusta alkoholin käytöstä.

### *MITEN NAISTA JA ALKOHOLIA VOITAI SIIN TUTKIA?*

#### *Kokonaisvaltaisuudesta*

*Kokonaisvaltainen tutkimusote edellyttää naisen käyttäytymisen — siis myös alkoholin käytön — tutkimisessa sitä, että naisen aseman eri puolet, privaatti ja julkinen, perhe ja tuotanto, kotityö ja palkkatyö, luokka ja sukupuoli jne., analysoidaan yhteiskunnallisina kysymyksinä osana naisen elämän ja tilanteen kokonaisuutta. Luokan ja sukupuolen keskinäisyyde jäsentää naisen asemaa ja toimintaa ja vaikuttaa hyvin pitkälti siihen, minkä ehtojen puitteissa alkoholin kulutus ja muutokset siinä tapahtuvat. Konkreettisuus tutkimuksessa merkitsee, että *naista tarkastellaan jonkin yhteiskuntaryhmän jäsenenä ja edustajana sekä kulttuurin kantajana ja että hänen ymmärretään suorittavan konkreettista työtä joidenkin yhteiskuntasuhteiden vallitessa. Se merkitsee myös, että ymmärretään naisen reproduktiotehtävienkin jäsenyyden sekä patriarkaalisten että luokkasuhteiden kautta.**

Kokonaisvaltaisuuden puutteesta seuraa useita ongelmia. Esimerkkinä yhdestä käytän-

<sup>1</sup>Tutkimuksen aineisto on kerätty 1978—79 kyselymenetelmällä ja 1981 viiden kuukauden aikana osallistuvan havainnoinnin menetelmällä eräässä pääkaupunkiseudun naisvaltaisessa kokoonpanotehtaassa. Tuloksista tarkemmin Honkasalo 1981; Honkasalo & Kandolin 1982 a ja 1982 b.

nön vaikeudesta voin mainita omassa tutkimuksessani<sup>1</sup> kohtaamani ongelman. Kyselyvaiheessa sain tulokseksi, että ”märän sukupolven” naisista alle kouluikäisten lasten äidit käyttävät alkoholia humaltuakseen lapsettomia naisia tiheämmin. Vastaajat ottivat ”tosi humalan” (tosi humala tarkoitti myöntävää vastausta kysymykseen ”Kuinka usein . . . niin että alkoholi tuntuu toden teolla?”) seuraavasti:

	on lapsia %	ei lapsia %	kaikki %
kuukausittain muutaman kerran vuodessa	26	7	14
raittiit ja käytännöllisesti katsoen raittiit	63	75	70
yhteensä	100	101	100
N	(35)	(59)	(94)

Tällainen tulos on ristiriidassa kaikkien suomalaisen alkoholitutkimuksen virallisten oletusten kanssa. Vaikka tulos on saatu hyvin tiukasti rajatusta ja homogeenisesta joukosta, voidaan kritisoida esim. sen edustavuutta. Ongelma olisi ollut ratkaistavissa käden käänteessä, jos tulos olisi voitu testata juomatapatutkimusten ja kulutustutkimusten eri vuosien suurilla aineistoilla. Kuitenkaan näissä tutkimuksissa ei ole tiedusteltu lasten olemassaoloa, saati ikää. Kun tavallaan yksinkertaisin reproduktiota kuvaava muuttuja puuttui, jäivät myös suurten aineistojen naiset torsoiksi. Tämä havainnollistaa myös sitä, millainen naiskuva on sukupuolimuuttujatutkimusten takana.

### *Naiskulttuurin käytöstä*

Naisten omista ehdoista käsin lähtevässä alkoholitutkimuksessa voitaisiin soveltaa kulttuurista näkökulmaa ja tarkastella alkoholin käytön merkityksiä ja käyttötilanteita naiskulttuurin näkökulmasta. Norjalainen Berit Ås määrittelee naiskulttuurin ”arvostusten, tulkintojen ja asiayhteyksien kokonaisuudeksi; ne pätevät naisiin, mutta miehet eivät ymmärrä niitä tai ne ovat heille näkymättömiä” (Ås 1976, 98). Åsin mukaan naiskulttuurin sisältämät arvot, normit ja naisen käyttäytymisen standardit, jotka välitetään sukupolvelta

toiselle, välittyvät sellaisiin sosiaalisiin mekanismeihin, jotka ovat huonosti ymmärrettyjä tai puutteellisesti kuvattuja. Naiskulttuuri on näkymätön, ja sitä pitävät näkymättömänä yhteiskunnassa patriarkaalisen systeemin synnyttämät strategiat. Vaikka Åsin näkemystä voidaan kritisoida reproduktion merkityksen liiallisesta korostamisesta, naiskulttuurin käsite on kuitenkin mielenkiintoinen väline pyrittäessä selittämään naisten toimintoja.

Oman tutkimukseni kyselyvaihe tuotti tuloksen, jonka mukaan vaikutti siltä, että tehdastyössä työskentelevät pääkaupunkiseudun naiset olivat omaksuneet sellaisenaan luokansa juomatavat, so. väkevien käytön humaltumistarkoitukseen (Honkasalo 1979).

Kuitenkin alkoholinkäyttötilanteiden seuraaminen ”sisältä käsin” paljasti osallistuvan havainnoinnin menetelmällä sen, että vain alkoholinkäyttötilanteiden muoto ja ulkoiset tekijät olivat samat kuin luokan miehillä. Tällaisia olivat mm. perjantai-iltaisen tapahtuva kokoontuminen samaa sukupuolta oleviin seurueisiin ja väkevien käyttö. Kuitenkin yhdessäolon sisältöä sävyttivät naisten toiminnolle tyypilliset piirteet, kuten rituaalisuus, emännyyden merkitys, arvo joka asetettiin ruokalajeille ja tarjoilulle, dekoratiivisuus ja yhteisyyden korostaminen. Vaikka kulutetut alkoholimäärät olivat suuria, ei humaltuminen johtanut aggressioihin. Saman työpaikan sekaseurueiden illanvietoissa tämä sen sijaan oli miltei sääntö. Naisten keskinäisille alkoholinkäyttötilanteille oli tyypillistä ihmissuhteiden merkitys keskustelunaiheena. Taloudellinen epävarmuus ja työnjohdon taholta ilmenevä painostus eivät saaneet yleistävän poliittis-yhteiskunnallisen, vaan ihmissuhteisiin verhoutuvaan, henkilökohtaistetun käsittelytavan. Suhteet lapsiin ja lasten elämä olivat hyvin keskeinen iltojen keskusteluaihe. Lapset olivat myös työpaikalla käytyjen yhteisten keskustelujen yleisin aihe. Onko sitten niin, että perheellisen naisen humala ei ole myyttistä?

Mutta näin vain naisten kesken. Sekaseurueissa lasten kohdalle muodostui tyhjä aukko, ja miesporukoita en olisi voinut samalla menetelmällä autenttisesti tutkiakaan.

Eräälle seurueelle tyypillinen, toistuva maljannosto verbalisoitiin: ”elämän onni on pik-

kuruista, ja on otettava, kun kohdalle tulee”.

Naiset esittivät toistuvasti perusteluna väkevien käytölle pullon ”kätevyuden”, sen että koskispullo on ”parittainkin helppo kantaa ja kätkee”. Yhtä yleinen perustelu oli se, että väkevät eivät lihota:

”Kun kaljasta tulee niin karmee nälkä. Sitä sitte syö koko illan . . . kaikenlaista. Ja kotiintultuakin sitte, vetää naaman täyteen makkaraa ja kaikenlaista. Niin lihookin sitte . . . ”

Työpaikalla alkoholi oli toistuva puheenaihe, erityisesti maanantaisin ja perjantaisin. Tyypillistä oli kuitenkin se, että naiset eivät puhuneet *humalastaan*. He saattoivat joskus kuvata krapulan kauheutta, mutta alkoholin käyttö pukeutui keskusteluissa kulutettujen määrien ja laatujuon useisiin yksityiskohtaiseen kertaamiseen. Naiset puhuivat myös niistä tilaisuuksista, joissa alkoholia käytettiin tai tultaisiin käyttämään, sekä läsnäolevista tai mukana olleista ihmisistä. Kontrolli alkoholin käytön suhteen oli sisäistynyt:

Irma, 2 lapsen yksinhuoltaja, kertoo että tuli kerran kankkusessa töihin maanantaina. ”Se oli karmeeta. Mä styy lasin sillon yhden poliisin kanssa, mä otin sen alcometrin mukaan. Sitte ku mä puhalsin, mä sain 1,2 promillea.”<sup>1</sup>

Aamuisin ei krapulaisia naisia näkynyt. Tämä johtunee lähinnä siitä, että työväenluokan naisten alkoholin käyttö etsiytyy niihin ajan rakosiin, jotka koti ja palkkatyö kärsimättä sallivat (tästä tarkemmin Honkasalo & Kandolin 1982 a). Tutkimuksessa käytetyn aikabudjetin mukaan naisille jäi keskimäärin vapaa-aikaa vajaa kaksi tuntia arki-iltoina. Kiireähtäinen työ ei sekään salli krapulapäiviä, jos aikoo urakoille. Ja työssä taas oltiin sen takia, että saatiin palkkaa. Toisaalta luokan (miesten) juominen on perinteisesti kasaantunut viikonloppuihin, ja lienee selvää, että vaimo tekee miehelleen seuraa.

Työväenluokan naisen patriarkaalinen kontrolli vaikuttaa tiukalta. On hyvin tavalista, että nainen ei pääse edes ammattiosaston tilaisuuteen miehen perustellessa kielton-

sa sillä, että ”siellä vaan ryypätään”. Käytännössä naisen ainoaksi mahdollisuudeksi jää pysytellä miehensä seurana (jolloin myös alkoholin käytön malli siirtyy mieheltä naiselle). Jos mies menee omissa porukoissa, vaimon voidaan myös antaa selvästi ymmärtää, että jos hän sinä aikana aikoo irrotella, niin ”kutut sitten akat saunomaan”. Luokan — so. luokan miesten — juominen jäsentää siis hyvin konkreettisesti naisten alkoholin käytön ulkoiset puitteet.

### *Ongelmanäkökulmasta*

Yksi tapa käsitellä naista ja alkoholia on ongelmanäkökulma. Naisen kaksoistyö, puutteelliset palkkatyön ehdot, taloudellinen riippuvuus avioliitosta ja useat muut alisteisen aseman ilmenemismuodot synnyttävät paineita, joiden purkamiseen tarjoutuneeseen myös alkoholin käyttö entistä helpommin. Tämän lähestymistavan vaarana on kuitenkin eräänlainen kaksikulotteisuus ja ”litteys” itse elämän rikkauteen verrattuna. Hedelmällisempää olisi kääntää asetelma ylösalaisin ja tutkia sitä, miksi näistä kaikista objektiivisista ja subjektiivisista elämisen ehdoista huolimatta naiset yhä edelleen käyttävät huomattavasti vähemmän alkoholia kuin miehet. Mitkä kaikki mekanismit ovat sen takana, että toinen puoli yhteiskuntaa jakaa niin epätasaisesti osuuden alkoholin kulutuksessa?

Lähes enemmistö kansasta käyttäytyy vielä 1980-luvulla kuin outo uskonnollis-etninen vähemmistö. Voiko alkoholitutkija kohdata haastavampaa ongelmaa?

### *KIRJALLISUUS*

Amsden, Alice H. (ed.): *The economics of women and work*. Penguin Books 1980

Anttalainen, Marja-Liisa: *Naisten työt — miesten työt*. Valtioneuvoston kanslian julkaisu 1980: 1. Helsinki 1980

Engels, Friedrich: *Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä*. Edistys 1974

Foucault, Michel: *The history of sexuality*. Vol. I: *An introduction*. Penguin Books 1977

Foucault, Michel: *Power/knowledge*. Selected interviews and other writings. Pantheon Books 1980

<sup>1</sup>Intimiteettisuojaan takia nimet ja kaikki seikat, joista henkilöt saattaisi tunnistaa, on muutettu.

Hartmann, Heidi: The unhappy marriage of Marxism and feminism. In: Sargent, Lydia (ed.): Women and revolution. Pluto Press 1981

Honkasalo, Marja-Liisa: On the life style, drinking habits and work stress of female workers in electronical industry. Paper presented at the 25th International Institute on the Prevention and Treatment of Alcoholism, Tours, France 1979

Honkasalo, Marja-Liisa: Näkökohtia matalapalkka-alan naisten elämäntavasta ja alkoholin merkityksestä. Käsikirjoitus. Alkoholitutkimussäätiö 1981.

Honkasalo, Marja-Liisa & Kandolin, Irja: Nainen ja alkoholi — ongelmantarkastelua naisen yhteiskunnallisen aseman ja työn näkökulmasta. Sosiaalhallituksen symposio naisten päihdeongelmista. Sosiaalhallitus

1982 (painossa). 1982 a

Honkasalo, Marja-Liisa & Kandolin, Irja: Women and work in a Finnish manufacturing plant. Paper presented in the 8th Congress of the International Ergonomic Association, Tokyo, August 23—27, 1982. 1982 b

Liljeström, Rita & Dahlström, Edmund: Arbetarkvinnor i hem, arbets- & samhällsliv. Tidens förlag 1981

Marx, Karl: Pääoma I. Edistys 1974

Pinchbeck, Ivy: Women workers and the industrial revolution, 1750—1850. Frank Cass, London 1930

Ås, Berit: Forsørgerrolle, kvinnekultur og kvinners utdannelses- og yrkesønsker. I: Grønseth, E. (ed.): Familie og kjønnsroller. Cappelen, Oslo 1976.

### *English Summary*

*Marja-Liisa Honkasalo: Nainen ja alkoholi — ken ongelma? (Woman and Alcohol — Whose Problem?)*

Woman has existed in alcohol research as a sex variable. Both initial assumptions and the final analysis has been structured with ideological apparatus that underestimates woman.

Only during recent years has research emerged that takes the situation of a woman and her own experiences as a basic standpoint. In Finland, however, alcohol research remains purely a man's game with men's rules.

The article examines the theoretical grounds of alcohol research concerning alcohol and women. Empirical illustrations are given for some hypotheses in research work conducted by the author involving the way of life and drinking habits of working-class women.

Three main problems are presented:

1. The holistic nature of research work. Woman must be viewed as a member of a particular society and culture and as a human being performing concrete work. Both in the spheres of production and

reproduction this activity must be seen as a part of economic and patriarchal systems and structures.

2. The use of the concept "woman culture". The life of women, their experiences and habits can be better understood using the concept "woman culture". The research work performed by the author gives examples that reveal how deeply the drinking habits of working-class women are modified by the patriarchal system, that is by the habits of working-class men and their culture, but how at the same time they reveal something special to women that can be grasped by an understanding of woman's own culture.

3. The minor quantity of alcohol consumed by women. How can it be possible that in spite of widespread cultural and economical change, women still account for only a fraction of total alcohol consumption and that they behave in this sense as a strange religious-ethnic minority?

Without attempting to solve this problem one cannot perhaps ever understand the societal role of alcohol in its full meaning and content.